

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Lvdovici Molinæ, E Societate Iesv Theologiæ Doctoris, &
Professoris, Commentaria, In primam D. Thomæ partem**

Molina, Luis de

Lugduni, 1622

Vtrum in rebus creatis verbum mentis distinguatur ab actu intelligendi, &
an sint idem dicere, & intelligere. disput. 8.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73915](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73915)

Verbum verò completur per passivum dictionem, quæ relatio est realis in Filio, ac Verbo diuino, significata per modum passionis: eamdemque appellant generationem passivam. Et quia Verbum ratione absoluti, quod includit, habet relationem rationis ad creaturas, vt explicatū est, Pater æternus generando, & producendo Verbum per intellectum; non solum dicitur dicere Verbum ipsum, sed etiam creaturas in Verbo, & vniuersum quicquid Verbo cognoscit.

DISPUTATIO VIII.

Verbum in rebus creatis verbum mentis distinguitur ab actu intelligendi & an sint idem dicere & intelligere.

MEMBRUM I.

Argumenta partis affirmantis.

In rebus creatis verbum ab actu intelligendi minimè distingui, probant Scotus, Durandus, Aureolus & alij, quos Capreolus in 1. d. 27. quæst. 2. refert. Primò, quia hoc est discrimen inter actionem immanentem & transeuntem, quòd per hanc producit aliquid aliud, minimè verò per immanentem, quin potius ipsa est id vltimum, quod producit: sed intellectio actus est immanens: ergo per intellectionem nihil producit ab ea distinctum, quod verbum vocari possit, sed ipsamet est verbum. Minor & consequentia parent. Maior probatur, tum ex Aristotele 9. Metaphys. textu 16. expressè constituyente illud discrimen: id quod etiam innuere visus est 1. Ethicorum cap. 1. tum etiam quia, quando per actionem aliquid producit, illud est nobilius ipsa actione, vt Aristoteles docet 1. Ethicorum cap. 1. in homine autem nihil est nobilius actione immanente intellectus & voluntatis: idè enim Philosophus 1. & 10. Ethicorum constituit felicitatem humanam, tam moralem, quam speculatiuam, in operatione intellectus & voluntatis, quòd præstantissima eorum omnium, quæ nobis insunt, & ad quæ cetera ordinantur, sint eiusmodi operationes, sit ergo, vt per actionem immanentem nihil aliud producat.

Secundò, per actionem sentiendi & volendi nihil aliud producit: ergo neque per actionem intelligendi, sed ipsa est verbum mentis.

Tertio, si intellectio foret actio, qua produceretur verbum, & verbum eam terminaret, sanè contradictio sequeretur, si quis intelligeret, & verbum non proferret: haud secus atque si agens aliquid calefaceret, & calorem non produceret: consequens autem est falsum, non solum quia Filius & Spiritus sanctus in diuinis intelligunt, & non producant Verbum (aliàs generarent filium sicut Pater, quod est hæreticum) sed etiam, quia beati intuentes diuinam essentiam & Angeli cognoscentes propriam substantiam non producant verbum: ergo intelligere non est actio, qua producat verbum, sed ipsamet est verbum mentis.

Quartò, si per actum intelligendi produceretur verbum, intelligentia, & non memoria fecunda, produceret verbum, quod est contra Augustinum multis in locis, in quibus nomine, intelligentia, mentem intelligit, vt iam actu intelligit: nomine verò, memoria fecunda, eundem intellectum, vt prius natura, quam intelligat, est in actu primo per speciem intelligibilem, aut aliquid, quod concurrere possit ad actum intelligendi instar speciei intelligibilis.

Quintò, si Verbum esset species expressa obiecti producta per actum intelligendi & ab eo distincta, cum sit eiusdem speciei cum specie impressa, & eiusdem obiecti, sanè duo accidentia eiusdem speciei, & de eodem obiecto, essent simul in eodem subiecto, quod est absurdum.

Sextò, expressa obiecti species non est necessaria ad intelligendum: ergo admittenda non est, vt sit verbum. Consequentia est manifesta: antecedens verò probatur, quia si esset necessaria, certè intellectus affectus iam specie impressa obiecti esset adhuc in potentia essentiali ad intelligendum, quod est absurdum. Sequela probatur, quia tunc aliquid dicitur esse in potentia essentiali, quando non solum est in potentia ad operationem, sed etiam ad formam ei operationi necessariam.

Septimò, si intellectio esset actio, per quam produceretur terminus, fieri non posset, vt perciperetur intellectio, quin simul perciperetur terminus illius, sicut fieri nequit, vt intelligatur calefactio, quin simul intelligatur calor, qui per eam producat: sed nullum videtur esse absurdum, quòd percipiatur intellectio, nullo interim percipio termino per eam producto: ergo intellectio non est actio, per quam verbum tamquam terminus producat.

MEMBRUM II.

Quatuor de verbo sententia, & quæ earum vera sit.

Circa hanc disputationem videnda sunt, quæ diximus quæst. 12. articulo 2. disputat. 1. Prætermissa verò opinione Aureoli asserentis, verbum esse ipsam rem intellectam, quæ existit à parte rei, vt tamen apparet in anima. Quatuor sunt de verbo, & de ipsius distinctione ab actu intelligendi sententiæ celeberrime.

Prima est Durandi in 1. dist. 27. quæst. 2. asserentis, verbum non esse aliud, quàm actum intelligendi. Rationes verò, quibus id probat, sunt quædam ex iis, quas paulò ante fecimus. Addit verò, mente dicere, actionem nullam, qua verbum, producat significare, sed esse ipsummet verbum, & intelligere. Dicere namque mente non est aliud, vt vult Durandus, quàm mente loqui: hoc autem idem est ac habere in se verbum mentis, atque intelligere, quæ idem profus apud eundem autorem sunt.

Secunda sententia est Scoti in 1. dist. 27. quæst. 1. quæ sequens conclusio cõteinebit. Verbum re ipsa & ratione sua formali nõ est aliud, quàm intelligere: dicere verò est actio distincta ab intellectu, per quã intellectio ipsa, ac verbum producit. Priorem partem conclusionis, in qua cõuenit cum Durando, probat, sicut Durandus, nonnullis rationibus ex his, quas in principio disputationis huius proposuimus.

Pro intelligentia verò posterioris sciendum est, apud Scotum (vt ex 1. sententiarum dist. 3. quæst. 6. in tribus quæstionibus, quæ ad finem huius quæstionis mouet, est manifestum) intelligere, sentire, velle, & id genus alia, non esse actiones propriè loquendo: non solum si actio sumatur pro illa, quæ procedit à contrario in contrarium, & quasi opponitur actioni perficienti, quo pacto Aristoteles 2. de anima affirmat, sentire, & intelligere non esse actiones: sed etiam si sumatur actio late, vt complectitur productionem cuiuscumque rei, atque omnem actionem, qua vel solum perficitur subiectum, vel aliquid amittit. Ait namque Scotus, sentire, intelligere, & velle, esse qualitates primæ speciei, non verò actiones propriè loquendo: appellari tamen actiones

actiones immanentes propter similitudinem, quam habent cum actionibus propriè dictis: id quod explicat in hunc modum.

Tres, inquit, sunt proprietates actionis propriè dictæ. Prima, ut quamdiu est, pendat ab agente, eo modo quo lumen, quamdiu durat, dependentiam habet à corpore lucido, à quo procedit. Secunda, ut sit tamquam in subiecto in re aliqua, in qua suscipiatur. Tertia, ut sit alicuius termini, qui per eam producatur, & esse accipiat. Quoniam verò actibus sentiendi, intelligendi, & volendi non convenit tertia proprietates actionis propriè dictæ, non sunt actiones propriè loquendo: dicuntur verò actiones minùs propriè, propter convenientiam, quam cum actionibus propriè dictis in duabus prioribus proprietatibus habent.

Quòd si quis obiciat Scoto, eiusmodi actiones habere terminum: quippe cum per intellectiōem & volitionem producantur multi habitus, qui sanè termini sunt eiusmodi actionum: negat antecedens. Ad probationem verò respondet, habitus, qui per intellectiōes & volitiones producuntur, non comparari ad intellectiōes & volitiones tamquam terminos ad actiones, per quas producantur, sed tamquàm effectus ad causas, principiave efficientia, à quibus emanant per distinctam actionem: eo modo quo calor, productus ab igne in aquam, comparatur ad calorem existentem in igne tamquam ad causam, principiumve efficiens instrumentale, à quo procedit per actionem calefactionis, quæ est eadem cum calore in aquam inducto. Deinde probat id Scotus, quia nulla actio potest esse in rerum natura sine suo termino: eiusmodi autem intellectiōes & volitiones esse possunt, quin per eas habitus producantur: ergo non sunt actiones, quibus producitur habitus, sed principia efficientia, à quibus per actionem mediam aliquando emanant. Maior inde est manifesta, quòd neque diuina potentia esse potest calefactio, quin per eam producatur calor. Minor verò probatur, tum quia quando habitus est perfectè generatus, actus, etiam si intensus sit, nihil habitus producit: tum etiam quia, quando actus est valde remissus, & vel adest contrarius habitus, vel is, qui erat producendus, erat iam intensior in eodem subiecto, nullus habitus generatur.

Ex dictis infert Scotus, cum intelligere & verbum non sit actio propriè dicta: & tamen intellectus, dum intelligit, mutetur, quippe cum aliter se habeat, quam se haberet antequam intelligeret, concludendam esse aliquam actionem propriam, per quam mutationem subeat, & per quam intelligere & verbum accipiat esse: hæc autem, inquit, non est alia, quam elicere, seu producere intellectiōem & verbum. Cuius verò dicere mente nihil aliud sit, quam elicere, & producere verbum, sit, inquit, ut dicere non sit intelligere, sed sit elicere intellectiōem, quæ actio distinguitur ab intellectiōe: siquidem est ipsa intellectiōis verbique productio.

Inter hæc dicta Scoti primum placet, dum asserit, de ratione actionis esse, ut per eam aliquid producatur. Neque enim intelligere unquam potui, quo pacto aliquid sit actio, & nullius rei productæ sit actio, & quòd aliquid agat, & nihil actione sua producat, & agat. Quare id mihi penitus cum Scoto persuadeo, per omnem actionem semper produci aliquid, quo ipsa terminetur.

Illud deinde probatur, quòd affirmat, actus potentiarum ex quibus generantur habitus, non esse ipsos habituum partus & productiones, sed principia efficientia, à quibus habitus per actionem intermediam emanant. Moueatur autem primò propter argumentum Scoti paulò ante positum. Secundò,

Molina in D. Thom.

quoniam actio est idem re cum termino, ut statumus 3. Physicorum: actus autem, qui habitum generat, ab eo re ipsa distinguitur. Id quod vel inde patet, quòd assensus conclusionis, sicut etiam quicvis alius intelligendi actus, est idem re cum verbo, quòd producit, ut statim ostendemus: & tamen inter verbum & habitum constat esse reale discrimen. Accedit tertiò, quòd Deus se solo potest inducere habitum in quamcumque potentiam, quin ipsa operetur: sed tunc actio, qua produceretur habitus, esset idem re cum habitu: ergo quando per actum potentia producitur habitus, actio, quæ est ipsius productio, non est ipsemet actus potentia, cum is distinguatur re ab habitu: sed est ipsemet habitus, ut emanans à tali actu tanquam à principio efficiente instrumentòque potentia. Reliqua, quæ in opinione Scoti continentur, statim examinabuntur.

Tertia sententia, quæ in duas alias, ut videbimus, diuiditur (quæ causa fuit, cur supra dixerim, quatuor esse sententias de verbo celebriores) hæc conclusionem continetur. Verbum est conceptus atque imago expressa obiecti, producta per actum intelligendi, atque ab eo distincta: dicere verò non est aliud, quam intelligere, per quòd producitur verbum ac imago expressa. Conclusio hæc est D. Thomæ hoc loco illis verbis quæ in calce disputationis primæ retulimus. Idè apertius docet de potentia Dei q. 8. art. 1. ubi ait: *Conceptio intellectus & verbum distinguitur ab actu intelligendi, quia conceptio consideratur ut terminus actionis, actus autem intelligendi ut actio, quæ ad conceptionem terminatur.* &c. Idem asserit pluribus aliis in locis, quæ refert Capreolus quaest. 2. citata art. 1. Eandem conclusionem complectuntur non solum sectatores omnes D. Thomæ, sed etiam plerique alij. Quòd si D. Thomas verbis citatis solum exprimit verbum distingui ab actu intelligendi tamquam terminum ab actione, per quam producitur, virtute tamen simul asserit, dicere mente, non esse aliud, quam intelligere, per quòd producitur verbum: omnes namque conveniunt, dicere mente, esse actionem per quam verbum generatur.

Perfpice ergo discrimen inter tres opiniones relatas. Durandus existimans actum intelligendi non terminari ad quippiam aliud, cuius sit productio, asserit, actum intelligendi esse verbum, non verò aliquid per actum intelligendi productum. Credens præterea actum intelligendi per nullam aliam actionem, sed seipso produci, consequenter asseruerat, dicere mente, neque ab actu intelligendi: neque à verbo distingui, sed hæc tria idem profus esse. Scotus verò sibi persuadens, intellectiōem non esse actionem, sed qualitatem, affirmat, sicut Durandus, intellectiōem esse verbum. Existimans tamen non posse produci per seipsam, eò quòd sit qualitas, sed per quamdam aliam actionem propriè dictam, quæ sit de genere actionis, aut quasi (ut ait) quæ vocat elicere intellectiōem, consequenter asserit, dicere mente, esse elicere intellectiōem, distinguique ab intellectiōe & verbo. At verò D. Thom. verissimè arbitratus, intellectiōem esse actionem per quam producitur conceptus, seu imago expressa rei, quæ intelligitur, nosque intelligere per intellectiōem tamquam per actionem, per conceptum verò ac imaginem expressam tamquam per terminum productum, eo pacto quo paries fit albus per albificationem tamquam per actionem aut passionem, & per candorem tamquam per terminum productum per albificationem, consequenter affirmat, conceptum seu imaginem expressam esse verbum distinctum ab actu intelligendi, actum verò intelligendi esse dicere ac proferre ipsum

Verbum creatum est imago expressa obiecti per actum intelligendi producta, ab eo quæ distincta. Opinio D. Thomæ.

Discrimen inter opiniones relatas.

D. Thomæ sententia præfertur aliis hoc membro explicata.

verbum mentis. Ac sanè opinio hæc verissima & consonantissima est rationi, colligiturque satis ex iis, quæ diximus quæst. 12. art. 2. & ex impugnatione cæterarum opinionum.

Durandi opinio refertur.

Durandi opinio sufficienter impugnatur ea ratione, quæ colligitur ex dictis Scoti. Etenim vel actus intelligendi est actio, vel non. Si est actio: ergo per eam aliquis terminus producitur, neque alius, quàm verbum & imago expressa obiecti: quo fit, ut actus intelligendi non sit verbum, sed actio ad verbum terminata. Si non est actio: ergo est quid productum, aut comproductum per aliquam actionem: quicquid enim reale incipit esse, sanè vel productum est, vel comproductum: implicat verò contradictionem aliquid esse productum aut comproductum, & tamen per nullam actionem & productionem: quare cuiusmodi actio, per quam produceretur intellectio (quæ apud Durandum est verbum) erit generatio verbi, cuius oppositum Durandus asserit.

Scoti opinio conuelliuntur.

Contra opinionem verò Scoti licet argumentari in hunc modum. Intelligere est vera actio: ergo per eam producitur aliquis terminus: non alius, quàm imago expressa ac verbum: ergo verbum non est intellectio, sed quid genitum per intellectioem: intellectio verò est ipse verbi partus: quippe cū apud Scotum, reliquosque Doctores, elicere actionem, per quæ producitur verbum, sit dicere. Primum antecedens probatur ex Aristotele 9. Metaphysicæ ac alibi sæpe, ubi expressè affirmat, intelligere esse actionem immanentem, atque ex communi omnium consensu, qui non solum idè asserunt, verum etiam addunt, vocabulo, *intelligere*, vitalem actionem significari. Neque satisfacit responsio Scoti, nempe, *intelligere*, aut *velle*, appellari ab Aristotele & à cæteris Philosophis actiones immanentes, non quod veræ actiones sint, sed quod imitentur veras actiones in dependentia ab agente quoad conseruationem, & in receptione in aliquo subiecto. Non, inquam, satisfacit hæc responsio, quia similiter lumen, & passio, in ratione passionis, cæteraque accidentia, quæ, ut conseruentur, pendunt à suis causis efficientibus, dicentur actiones: quippe cū dug illæ affectiones illis sint cum actionibus propriè dictis communes: cū ergo nullus sanæ mentis concesserit, lumen, passionem, in ratione passionis, & cætera accidentia, quæ, ut conseruentur, pendunt à suis causis efficientibus, actiones esse, sit, ut intelligere & velle non illa ratione ab Aristotele, cæterisque Philosophis actiones dicantur, sed ea potius, quod sint veræ actiones de prædicamento actionis, per quas terminus aliquis producatur. Confirmari autem id potest ex 10. Ethic. 3. ubi Philosophus: *Neque enim, inquit, operationes virtutis sunt qualitates, neque felicitas ipsa (subintellige) est qualitas.*

Caietanus & Torres Scoti opinionem quo pacto referant.

Caiet. & Torres hoc loco aliter referunt opinionem Scoti. Inquiunt enim, illum constituere in intellectu duplicem actum secundum, vnum qui sit operatio, alterum, qui sit productio verbi: intelligereque apud Scotum, esse actum secundum, qui est operatio: dicere verò esse actum secundum, qui est productio verbi. Addunt præterea, Scoti affirmare, utrumque actum emanare immediatè ab intellectu in actu primo (hoc est, affecto specie intelligibili obiecti, aut obiecto ipso cum eo concurrente in ratione speciei intelligibilis) prius tamen emanare ab eo intelligere, quàm dicere, seu producere verbum. Hanc asserunt esse opinionem Scoti, quam impugnat Caiet. argumentando ad hominem, ex quodam alio dicto eiusdem Scoti in 2. dist. 1. quæst. 1. artic. 3. Si tamen Scotus legatur attentè, certè compe-

rietur, nihilominus asseruisse de verbo, *dicere*, atque *intelligere* creato, sed id solum quo nos paulò antè retulimus. Nempe, dicere esse elicere intellectioem, esseque prius natura intellectioem ipsa, eo pacto, quo cæteræ actiones veræ priores sunt suis terminis, ut ex iis, quæ in dist. 3. quæst. 6. in tribus quæstionibus, quæ eo loco excitat, est manifestum. Nam ferè in vltimis verbis illius quæstionis in responsione ad tertium docet, intelligere esse terminum huius, quod dico, elicere & producere intellectioem, elicereque intellectioem, esse veram actionem immanentem, per quam producitur intellectio: intelligere verò non esse actionem propriè, sed dici actionem æquiuocè, esseque terminum actionis propriè. Et dist. 27. quæst. 1. ubi explicat quid sit verbum creatum, remittit lectorem ad ea quæ dist. 3. quæst. 6. docuerat.

Intelligere essentiale Patris & dicere in quo differt.

Verum tamen est, Scotum in 1. dist. 2. quæst. vltima §. *Obicitur contra istam deductionem*, constituere duos illos actus, quos refert hoc loco Caietanus, atque eo ordine, quo eos Caiet. eo refert: tamen non loquitur de intellectu creato, neque de productione verbi creati, sed de intellectu diuino, & de productione Verbi diuini. At enim, ab intellectu Patris in actu primo (id est, concurrente ipsomet Patre, illiusve essentia in ratione obiecti, atque speciei intelligibilis) emanare duplicem actum: vnum ab intellectu Patris, quæ est intellectus Dei, qui quidem actus est intelligere commune tribus personis diuinis, & est operatio, non tamè productio: quippe cū per eum nihil producatur, quod sit reipsa distinctum à Patre: alterum ab intellectu Patris, quatenus Patris est præcisè, qui est productio & generatio Verbi diuini distincti re à Patre, à quo producitur. Atque hunc actum ait, esse dicere Patris, quia est productio Verbi: priorem verò illum alium non esse dicere, quia per eum non generatur Verbum. Cū enim commune sit tribus personis diuinis, si esset dicere, per eumque Verbum produceretur, profectò tres personæ diuinæ dicerent ac producerent Verbum, quod nulla ratione est dicendum. Opinio itaque Scoti eo loco est, ab intellectu Patris in actu primo emanare immediatè duplicem actum. Vnum, qui est intelligere essentiale, cōmunèque Patri cum reliquis personis diuinis. Atque hunc actum non esse productionem, eo quod per eum nihil prodeat reipsa distinctum à producente, ut in sequentibus erit amplius manifestum. Alterum verò proficisci, qui est generatio & productio Verbi diuini, estque à solo intellectu Patris, ut Patris, & idcirco est proprius actus Patris: appellaturque, ut dicere, tum etià intelligere notionaliter, quia præsupponit, & quodammodo includit intelligere essentiale, & addit habitudinem producētis per intellectum ad productum per intellectum, per quam completur ratio generationis actus, atque dicētis ad Verbum æternum dictum, ut in sequentibus erit manifestum. Quia verò essentia, quæ conueniunt Deo, ut Deus est, nostro intelligendi more præcedunt notionalia, quæ sunt propria personis diuinis, ait Scotus, ab intellectu Patris prius, nostro modo intelligendi, emanare intelligere essentiale, quàm dicere & producere Verbum diuinum. Opinio hæc Scoti, de huiusmodi duplici actu intellectus Patris, vera est ac amplectenda. Reuertamur tamen ad tertiam opinionem de verbo, quam solam veram esse iudicauimus, examinemusque duas opiniones, in quas dicebamus eam diuidi.

Sciendum itaque est, inter existimantes verbum esse conceptum, atque imaginem expressam productam per actum intelligendi tamquam per actionem,

ab actu intel-
ligendi.
Opinio Ferrar-
iensis affirmans.

vt defenditur
a Torre.

Verbum di-
stingui for-
maliter tan-
quam ab actu
intelligendi,
quoniam sen-
satur.

Approbat
huius senten-
tia.

Discrimen a
Ferrariensi
exceptum
videtur.

Torres impu-
gnatur.

actionem, esse non parvam controuersiam, vtrum
verbum re distingatur ab actu intelligendi: an ve-
rò solum ratione formali. Ferrariensis i. cōtra gen-
tes, cap. 53. cenfer, distingui re. In eadem senten-
tiam inclinant Caietanus hoc loco, & Capreolus in
1. dist. 27. quaest. 2. Torres etiam hoc loco disput. 4.
par. 1. & 2. hanc putat probabiliorē sententiam, &
D. Thomae consonantiorē. Aliter tamen eam de-
fendit ac Ferrariensis. Ait namque, solutionem huius
quaestionis pendere ex solutione huius alterius,
vtrum actio sit in agente, an in patiente tamquam
in subiecto. Ac quod ad hanc posteriorem quaestio-
nem attinet, arbitratur, in productione cuiusque
effectus dari duplicem actionem. Vnam improprie
dictam, quae sit idem re cum effectu, ab eo tamen
distincta formaliter. Hanc dicit esse in patiente tam-
quam in subiecto, de hacque locutum Aristotelem
3. Physicorum, dum docuit, actionem & passionem
esse idem re, esseque in patiente tamquam in sub-
iecto. Huiusmodi namque actio est ipsemet effe-
ctus, vt ab agente. Alteram dari arbitratur proprie
dictam, quae sit idem re cum principio efficiente
quo agens agit: vt actionem proprie dictam, per
quam ignis calefacit aquam, dicit esse idem re cum
calore ignis, à quo emanat calor in aquam.

Quod ergo ad priorem quaestionem attinet, af-
firmat, actionem proprie dictam, per quam intel-
lectus intelligit, ac producit verbum, esse idem re cum
intellectu: distingui verò re à verbo: eò quod hu-
iusmodi actio non sit aliud quam intellectus, vt ab
eo emanat verbum. Actionem autem improprie di-
ctam per quā intellectus intelligit ac producit ver-
bum, putat esse idem re cum verbo, distinguique
ab eo formaliter, eò quod non sit aliud, quam ip-
summet verbum, vt emanans ab intellectu. Hanc
sententiam non aliter probat, quam adductis
quibusdam testimoniis D. Thomae, in quibus asse-
rere videtur, actionem esse idem re cum principio
efficiente, ac proinde distingui re à termino produ-
cto. Argumenta quoque Ferrariensis non refero,
quoniam facile ex dicendis soluentur.

Alij, de quorum numero sunt Victor & Sorus,
affirmant: omnem vniuersam actionem esse in pa-
tiente tamquam in subiecto, esseque idem re cum
termino, verum ab eodē distingui formaliter. Qua-
re cum intelligere sit actio, per quam producit
verbum, verbumque sit terminus intellectiois, af-
fuerant, intelligere & verbum esse idem re: distin-
gui verò inter se formaliter: quemadmodum cale-
factio & calor per eam productus, sunt idem re, &
formali discrimine differunt. Hæc sententia est no-
bis amplectenda, quam satis credo ostendimus 3.
Physicorum, dum de motu esset sermo.

Nec satisfacit, quod Ferrariensis loco citato ait,
disparem scilicet esse rationem de motu compara-
tione termini, & de intellectu cōparatione verbi
terminantis: eò quod, vt ait: *Motus sit actus imperfecti
atque existens in potentia, ideoque inconueniens non
est, quod idem re sit cum suo termino: intellectio verò sit
actus perfecti atque existens in actu, eaque de causa
necesse non sit, vt sit idem re cum suo termino.* Non, in-
quam, satisfacit discrimen hoc Ferrariensis. Etenim
illuminatio, ceterarumque alterationes, quæ fiunt in
instanti, non distinguuntur re à suis terminis, esto
non habeant adiunctā rationem motus: quare quod
actio coniungatur, vel non coniungatur cum ratio-
ne motus, impertinet est, vt sit, aut non sit idem re
cum suo termino.

Illud etiam, quod Torres affirmat, duplicem sci-
licet esse actionem in productione cuiusque effe-

ctus, alteram propriam, & alteram impropria, com-
mentitium est sanè, & absque vlla necessitate enti-
tates multiplicat, principiumque efficiens cum actio-
ne confundit. Etenim in igne, quando calefacit a-
quam, non datur aliquid præter principium efficiens,
à quo inducitur calor in aquam: neque actio ignis
est calor ignis, qui est principium efficiens. Sanè si
calor in igne existens esset actio, per quam calefa-
ceret aquam, antequam ab eo emanaret calor in
aquam, diceretur aquam calefacere, quod est aperte
falsum. Actio ergo ignis non est aliud, quam emana-
tio caloris ab igne in aquam, quæ sanè non est ali-
quid existens in igne, sed in aqua: aliàs quando crea-
tura de nouo creatur à Deo, emanatio ipsa esset
actio in Deo, ei de nouo adueniens, quod nullo mo-
do est concedendum.

Obicitur aliquis aduersus hæc dicta, si quæ-
admodum per calefactionem producit calor, ita
per actum intelligendi produceretur verbum. Sanè
sicut producto calore cessat calefactio, sic producto
verbo in primo instanti vnius horæ, in qua tota rem
aliquam intelligimus, cessaret intellectio, ac proinde
in reliquo illius horæ spatio intelligeremus rem per
verbum sine intellectu, quod esse non potest: vt
enim contradictionem implicat calefacere sine ca-
lefactione, ita contradictionem inuoluit, intelligere
sine intellectu.

Ad hoc argumentum neganda est similitudo: li-
cèt enim calor & verbum in eo conueniant, quod
vtrumque est terminus actionis, per quam produ-
citur: differunt tamen in hoc, quod calor pendet
solum vt fiat, non verò, vt conseruetur ab actione
per quam producit, eaque de causa producto ca-
lore, cessanteque actione, manet calor productus:
at verò verbum habet non modò generationem,
sed conseruationem etiam ab intellectu. Pen-
dentem, eo modo, quo lumen pendet ab illumina-
tione: eaque de causa producto verbo in primo
instanti horæ, in qua tota rem aliquam intelligimus,
non cessat actus intelligendi, quo generatur, imò
perseuerat, cessanteque actione, cessat definitque
esse verbum, non secus ac cessante illuminatione
desinit esse lumen.

MEMBRUM III.

Qua sit necessitas constituendi verbum.

Superest examinanda præcipua difficultas huius
disputationis, nempe, quanam sit necessitas con-
stituendi verbum mentis præter actum intelligen-
di, & speciem intelligibilem. Caietanus hoc loco,
Capreolus in 1. dist. 27. quaest. 2. Ferrariensis primo
contra gentes, cap. 53. & lib. 4. cap. 13. Torres hoc
loco disputat. 5. & disput. 3. prope finem, & quidam
alij respondent. Necessitatem constituendi verbum
ac imaginem expressam esse, quia ad cognoscendum
necessaria est presentia obiecti, vel in se, vel in ali-
qua sui imagine & similitudine, vt obiectiue ter-
minet actum cognoscendi: quare cum intellectus
& phantasia indifferenter cognoscant res presentes
& absentes, existentes aut non existentes: sit, vt in
his potentiis concedenda sit species expressa, quæ
obiectiue, tamquam quid immediatè cognitum,
terminet notitiam, sitque ratio cognoscendi obie-
ctum, cuius est imago expressa: obiectum namque
ipsum, cum sapere nō sit presens, terminare non po-
test immediatè talem cognitionem: neque verò id
potest habere species impressa, cum solum concu-
rat efficienter ad cognitionem eliciendam. Vnde,

I i 4 inquit,

Actio tran-
siens non est
in agente, sed
in passo, vt
in subiecto.

Obicitur.

Soluitur.

Verbum vt ab
intellectioe
pendeat.

Caiet. & quo-
rumdam alio-
rum opinio.

inquiunt, quia sensus externi solum percipiunt res præsentem, non est necesse cedere in illis speciem expressam, quæ obiectivè notitiâ terminet: eò quòd ipsamet obiecta sint satis, vt per se ipsa sint termini immediatè. Propter hanc eandem rationem Caietanus vult, Angelos, dum cognoscunt suam propriam substantiam, nõ producere verbum: eò quòd substantiam habeant intellectui suo præsentem sufficienter, vt obiectivè terminet cognitionem, quam de ea eliciunt. Addunt Caietanus & Ferrarientis, quando dicitur verbum mentis immediatè terminare cognitionem tamquam quid cognitum, quòd ratio sit cognoscendi obiectum, cuius est imago, non ita esse accipiendum, quasi verbum, vt qualitas quædam est, cognoscatur, cognitumque eo modo sit ratio vterius cognoscendi obiectum: sed quia cognitum immediatè vt imago, sit ratio obiectiva cognoscendi obiectum per illum eundem actum, quò verbum ipsum, vt imago, cognoscitur: ex Aristotele namque in libro de Memoria & Reminiscencia, cap. 1. *Idem est motus in imaginem, & in id, cuius est imago.*

Sententiam hæc tenentem, quatenus affirmat, in intellectu & phantasia constituendam esse speciem expressam, quæ tamquam quid cognitum sit ratio obiectiva cognoscendi obiectum, cuius est species expressa, aut verbum, probat Torres. Primò, quoniam experientia compertum est, quando contemplamur rem aliquam, præsertim absentem, esse intus in anima obiectum eam representans, in quo tamquam in ipsius imagine eam intuemur.

Secundò, quia verbum mentis actu representat animæ rem, cuius est verbum: sed nulla res potest aliquid nobis representare, quin priùs ipsa à nobis cognoscatur (voces namque nisi priùs sint auditæ ac cognitæ, nõ possunt nobis representare id, quòd significant: imago item Cæsaris nõ priùs nobis Cæsarem representat, quàm à nobis conspiciatur) ergo quando anima aliquid intelligit per verbum, priùs intelligit ipsum verbum, & in eo, ac per illud rem cuius est verbum.

Tertiò, Aristoteles 2. de anima textu 60. affirmat, obiectum sensuum exteriorum esse extra: obiectum verò intellectus esse in anima: quod non alia ratione affirmat, nisi quia intellectus producit verbum, in quo tamquam in obiecto cognito percipit rem cuius est verbum: sensus autem non producit imaginem expressam, in qua intueatur obiectum, quòd est extra, sed immediatè percipit obiectum ipsum.

Contraria sententia, nempe verbum ac speciem expressam non ea ratione esse constituendam, vt obiectivè & tamquam quid cognitum concurrant ad cognitionem, est nobis prorsus asserenda. Ac fanè quando non esset aliud argumentum, quàm experientia ipsa, qua quisvis, dum intelligit, in seipso experitur, non intelligere se imaginem obiecti, & in imagine obiectum ipsum, sed immediatè solum obiectum, id planè deberet esse sufficientissimum, vt hæc nobis sententia probaretur. Vt enim probè argumentatur Durandus, nuquam latet cognoscens se cognoscere rem, quam cognoscit: quare cum nullus, dum quoduis obiectum intelligit, experiat se cognoscere verbum eius obiecti, neque vt qualitatem, neque vt imaginem: dicendum proculdubio erit, non ea ratione verbum constitui, vt sit quid cognitum, in quo obiectum, cuius est imago, cognoscatur.

Secundò, quando Socrates conspicitur in speculo, ea ratione dicitur non videri in se, sed in alio, quia conspicitur in sua imagine, ac similitudine re-

cepta intra speculum: si ergo quicquid intellectus intelligit, id in specie expressa, similitudineque obiecti cognita intelligit, sequitur intellectum nullum obiectum intelligere in se, sed omnia in alio, nempe in verbo, quòd tamquam rem cognitam, attingit priùs intellectu sua: non secus ac oculus, dum Socratem in speculo contueretur, attingit priùs imaginem Socratis tamquam rem cognitam, & per eam Socratem ipsum: affirmare autem intellectum nullum obiectum ad extra intelligere in se, pugnat cum communi modo loquendi, etiam ipsorum sectatorum D. Thomæ. Quò sit, vt verbum mentis non sit quid cognitum, in quo tamquam in sua imagine intelligatur obiectum.

Tertiò, quando in sensu externo est notitia intuitiva obiecti, etiam in sensu interno, & in intellectu est notitia intuitiva, quæ non minùs pendet à præsentia obiecti, cum intuitiva sit, quàm pendeat notitia sensus externi: si ergo eiusmodi præsentia obiecti in causa est, cur sensus externus, quando cognoscit, non producat speciem expressam obiecti, etiam erit in causa cur sensus internus ac intellectus, quando cognoscit per illas notitias, non producant speciem expressam aut verbum: vel ergo dicitur sunt, intellectum per notitiam intuitivam non producere verbum, quòd non concedent, vel malè negant sensum externum, propter præsentiam obiecti, producere speciem expressam.

Quartò, substantia Angeli aequè, imò plus præfens est intellectui Angelico, ac obiectum sensus externi est præfens sensui: aequè etiam ab intellectu Angelico cognoscitur notitia intuitiva, ac sensus externi cognoscunt sua obiecta similibus notitiis: ergo si propter præsentiam obiecti sensus externus non producit speciem expressam, neque etiam Angelus dum intelligit suam substantiam producat verbum. Malè ergo Torres, & quidam alij ex sectatoribus D. Thomæ (Caietanum excipio) propter præsentiam obiecti negant sensum externum producere speciem expressam, & concedunt ab Angelo, dum suam substantiam intelligit, eam produci: cum vtrobique par cernatur ratio: aut ergo negent Angelum, dum suam substantiam cognoscit, producere verbum, aut confiteantur rationem illam, propter quam negant speciem expressam in sensu externo, nullius esse momenti.

Id quòd postumus confirmare efficaciter, quia Pater æternus intelligendo se producit Verbum: cum ergo nullum obiectum possit esse magis coniunctum, ac præfens potentia, quàm Pater æternus sit suo intellectui: fit, vt præsentia obiecti neque in Angelo, dum intelligit propriam substantiam, neque in sensu externo impediatur productionem speciei expressæ aut verbi.

Quintò, quando dicit, ob id sensum externum non producere speciem expressam, quòd obiectum, dum sentitur externo sensu, semper est præfens, eaque de causa per seipsum immediatè potest terminare cognitionem tamquam obiectum cognitum: quando, inquam, hoc dicit, vel intelligis semper esse præfens, hoc est, nõ distans à potentia, quasi actus cognoscendi immediatè, atque realiter attingat ipsum: & hoc constat esse falsum: eò quòd sæpe conspiciatur obiectum quòd distat à sensu per leucam, vniuersimque obiectum positum supra sensum non faciat sensationem: vel intelligis, semper esse præfens, hoc est, semper existere intra spheram, vnde possit producere speciem proportionatam: atque tunc sanè eadem hæc præsentia necessaria est, vt idè obiectum sensu interno, aut intellectu notitia intuitiva

Art. Torres argumentatur. Primò.

Secundò.

Tertiò.

Verbum non idè esse constituendum, vt tamquam quid cognitum ad cognitionem concurrat.

MOL
D.

intuitiva cognoscatur, neque talis praesentia necessaria est, vt terminet cognitionem, sed vt producat speciem, quae, vt conseruetur, pendet ab ipso obiecto. Quod si dicas, necessarium etiam esse vt terminet cognitionem: eo quod notitia intuitiva requirat obiectum existentem, ad quod terminetur: idem profus cernitur in notitia intuitiva sensus interni & intellectus: quare aut dicturus es sensum internum & intellectum per notitiam intuitiuam non producere verbum, vel fateri debes illam non esse sufficientem rationem, vt sensus externus non producat speciem expressam. Adde, quod cum notitia abstractiua intellectus, aut sensus interni, non requirat praesentiam obiecti, vt requirit eam intuitiua: sane obiectum non praesens poterit immediatè eam obiectiui terminare tamquam quid cognitum, quippe cum notitiam terminari immediatè ad obiectum, non sit actionem attingere realiter rem cognitam, vt ostensum est (ad id enim necessarium esset, vt res cognita, & potentia cognoscens non distarent ab inuicem secundum locum) sed idem sit, atque cognosci non mediante alio obiecto prius cognito.

Sexto, si anima in verbo tamquam in obiecto cognito cognosceret obiectum principale, prius esset verbum esse productum, quam anima in eo iam existente ac cognito tale obiectum intelligeret: consequens autem est falsum: quia anima intelligendo obiectum principale, producit verbum, neque est alia actio, per quam illud producat, quam ipsummet intelligere: ergo verbum non concurret ad intellectionem tamquam quid cognitum, sed solum tamquam terminus productus per intellectionem, quatenus intelligere non est aliud, quam intelligentem vitaliter exprimere in se imaginem obiecti, quod cognoscit.

Septimo, si verbum esset res cognita per intellectionem, à qua producitur, omnis intellectio esset cognitio reflexa respectu verbi: aut certe, si hoc non sequitur, saltem sequeretur, omnem intellectionem esse cognitionem intuitiuam comparatione verbi immediatè cogniti: quippe cum sit rei praesentis, vt praesens est: vnde ulterius sequeretur, nos euidenter cognitione intuitiva cognoscere in nobis esse verbum earum rerum, quas cognoscimus, quod est apertè falsum, & contra experientiam. Dicendum igitur est, non ea ratione ponendum esse verbum, vt sit res cognita, in qua intelligatur obiectum. Alias etiam rationes confestim quaest. 12. art. 2. disp. 1.

Petes, quanam ergo ratione constituendum est verbum? Respondeo, ea ratione, quam reddidimus quaest. 12. artic. 2. nempe, quod quando cognitio est vera actio, & quid distinctum à cognoscente (quod dico, vt interim excludam cognitionem diuinam, de qua aliquid dictum est quaest. 12. artic. 2. diciturque inferius suo loco) vniuersim cognoscere non est aliud, quam potentiam cognoscentem exprimere & producere in se vitaliter imaginem rei cognoscendae. Quare in omni in vniuersum potentia cognoscente, etiam in sensu externo, admittenda est species expressa rei, quae cognoscitur, producta per actum cognoscendi, vt probant argumenta, quae paulò ante confestim. Quia ergo potentia cognoscentes indifferens est de se ad producendam cognitionem, exprimendamque imaginem huius aut illius obiecti, neque in se habet, vnde sola eam exprimere valeat, indiget, vt determinetur, ac adiuuetur per speciem, & similitudinem impressam obiecti, quae cum ea efficienter tamquam pars quaedam vnius integræ causæ concurrat ad vitaliter exprimendam in se imaginem aliam eiuſdem obiecti, per quam,

Species expressa rei in omni potentia cognoscente, etiam externa, cur ponenda.

A tamquam per terminum cognitionis, illud cognoscat, aut certe indiget immediato concursu secum eiuſdem obiecti ad modum concursus speciei impressae, cum tale obiectum est sufficienter praesens & proportionatum, vt quaest. 12. artic. 2. explicatum est. Atque hæc est necessitas constituendi in potentiis cognoscentibus speciem impressam ac expressam, quae inseruiant cognitioni. Species namque impressa inseruit, vt sit principium efficiens vna cum potentia cognitionem, eo quod potentia sola, propter rationem paulò ante redditam, ad id non sufficit. Species verò expressa inseruit, vt sit terminus cognitionis, quia cognoscere non est aliud, quam vim cognoscentem in se vitaliter rei cognoscendae imaginem exprimere.

Sed obiicit aliquis aduersus hæc tenus dicta: non solum intellectus, sed etiam alia potentia cognoscentes producant speciem expressam, dum aliquid cognoscunt: ergo verbum non solum est in intellectu, sed etiam in cæteris potentiis cognoscentibus. Neganda est consequentia: neque enim omnis species expressa est verbum, sed ea tantum quae est terminus locutionis: quare cum locutio propriè solum cernatur in intellectu & non in aliis potentiis cognoscentibus, sola species expressa intellectus dicitur propriè loquendo verbum, sicut solæ voces, quae mentis conceptus nunciant, oris verba propriè loquendo dicuntur: voces namque psittacorum & picarum non sunt verba propriè loquendo, sed solum imitantur verba nostra. Hoc etenim vno vel max. me (vt Cicero 1. de Oratore rectè ait) feris praestamus, quod colloquimur inter nos, exprimerèque dicendo sensu nostra possumus.

Superest respondeamus, tum ad tria illa argumenta, quibus Torres probare conatus est verbum concurrere ad cognitionem tamquam quid cognitum, rationemque obiectiuam cognoscendi obiectum, tum etiam ad argumenta, quae in principio disputationis proposita sunt.

Ad primum ergo argumentum, quod Torres conficit, negandum est, nos id experiri. Experimur quidem, quando cogitamus patrem absentem, nos habere cognitionem membrorum ac effigiei illius: at quod in nobis similitudinem illorum membrorum, ac effigiei habeamus, quòdque in ea similitudine tamquam in obiecto cognito cognoscamus membra & effigiem patris, id non experimur, quia imò contrarium.

Ad secundum dicendum est, verbum mentis representare tamquam signum formale, non verò tamquam signum instrumentale: sola autem signa instrumentalia, vt dialectici aiunt, indigent vt cognoscantur, ad hoc vt representent, de quorum numero sunt illa, quae Torres in exemplum adducit. Quare neganda est minor, si vniuersim intelligatur.

Ad tertium dicendum est, Aristotelem eo loco, vt latius ibidem exposuimus, solum voluisse, quando habemus scientiam habitualem, obiectum intellectus esse in anima ratione phantasmatum, quae in ea remanent, à quibus potest elicere species intelligibiles, quando voluerit, eaque de causa potest intelligere in absentia obiecti externi: at obiecta sensuum externorum non sunt hoc modo in anima: quippe cum in absentia obiectorum nihil in anima remaneat, eaque de causa sensus externi nihil possunt sentire, cum absint obiecta externa.

Obiectio.

Dissoluitur. Non quæque species expressa est verbum.

Ad primum argumentum Torres.

Ad secundum.

Ad tertium.

MEMBRUM IV.

*Argumenta initio questionis proposita
soluuntur.*

Ad primum. **P**rimum argumentum initio disputationis propositum non minus pugnat contra Scotum, quam contra nos. Apud Scotum; namque elicere intellectionem ac verbum, est actio immanens: & tamen per eam producitur intelligere & verbum, ut ipsemet affirmat: quare confiteri tenetur, per aliquam actionem immanentem produci aliquid terminum. Ad argumentum ergo dicendum est, discrimen illud inter actionem immanentem & transeuntem, quod Aristoteles tradit 9. Metaph. & 1. Ethicorum innuit, non ita esse intelligendum, quasi per actionem immanentem nihil omnino producat: sed ita ut nihil producat, ad quod actio ipsa ordinatur tamquam ad finem. Itaque discrimen, quod illis in locis Aristoteles constituere intendit, est, quod per actionem transeuntem producitur aliquid aliud, ad quod actio ipsa ordinatur tamquam ad finem: per actionem vero immanentem nihil producit, ad quod actio ipsa dirigatur tamquam ad finem. Estque illud legitimum discrimen, maximè ad notandum inter utramque actionem. Per calefactionem enim non solum producitur calor, sed etiam calefactio ipsa est in rerum natura, ut sit calor, & non è contrario, idè est calor, ut sit calefactio, per quam producitur: idè quæ cernitur in cæteris actionibus transeuntibus. Quia ergo in illis actio est propter terminum productum tamquam ob finem, & non è contrario, terminus est nobilior actione: eaque de causa in actionibus transeuntibus nunquam actio ipsa est ultimum tamquam finis, ad quem cætera ordinantur. In actionibus autem immanentibus, licet semper per eas aliquid producat, ut intellectionem verbum, per cognitionem sensus species expressa, in quam non quadrat propria verbi appellatio, per actus etiam voluntatis certus terminus, ut artic. 3. ostendimus (quod idem cæteris actionibus immanentibus conuenit) nihilominus res productæ ipsas productiones tamquam fines respiciunt, nec tamen sunt earum fines. Neque enim idè intelligimus, ut producat verbum, sed idè intelligendo producit verbum, quia sine eo non possumus intelligere. Quod fit, ut verbum ordinetur à natura ad intellectionem tamquam ad finem, & non è contrario. Habitus etiam, quos actus intelligendi, volendi, &c. tamquam principia efficientia pariunt, ad ipsosmet actus tamquam ad fines diriguntur: habitus namque à natura instituti sunt, ut promptius & melius exerceamus actus ipsos: nec tamen actus dantur, ut habitus sint. De his copiosius disseruimus 2. de Anima, cap. 4. Quia ergo actus immanentes intellectus & voluntatis præstantiores sunt cæteris omnibus rebus, quas producunt, rationemque finis habent comparatione harum, merito Aristoteles 1. & 10. Ethicorum felicitatem tam moralem quam speculatiuam, in illis constituit.

Ad secundum. Ad secundum negandum est antecedens: ostendimus namque actum sentiendi speciem expressam generare, similemque modo aliquo terminum actionibus voluntatis respondere, artic. 3. patebit.

Ad tertium. Ad tertium concedenda est consequentia, si tam in antecedente, quam in consequente sermo sit de intelligere, quod sit vera actio, quale est omne intelligere creatum. Ad primam probationem, qua conse-

quentis falsitas probatur, dicendum est, Filium & Spiritum sanctum non intelligere intellectione quæ sit actio, quæque ab intelligente distinguatur, & idcirco non esse opus, ut producant Verbum: id quod in sequentibus clarius exponetur. Quod verò attinet ad secundam probationem quæst. 1. art. 2. disput. 1. ostendimus, & beatos intuentes diuinam essentiam, & Angelos, cum propriam contemplantur substantiam, verbum proferre.

Ad quartum. Ad quartum dicendum est, intelligentiam, id est, intellectum, per intellectionem producere verbum tamquam per actionem, quæ est ipsamet verbi productio: non verò tamquam per principium efficiens: Augustinum autem dicere, verbum produci à memoria tamquam à principio efficiente, à quo tum actio, qua generatur verbum, tum etiam verbum ipsum procedit.

Ad quintum. Ad quintum negandum est, speciem impressam & expressam de eodem obiecto esse eiusdem speciei, ut in libris de Anima explicatum est. Impressa namque inducitur à solo obiecto, aut à notitia sensus inferioris in potentiam cognoscentem superiorem: expressa verò producit, tum à specie impressa, tum etiam à potentia longè nobiliori, in qua talis species impressa residet, ex cuius potentie influxu, & actione species expressa habet maiorem perfectionem essentialiam, quam habet species impressa, etiam utraque sit imago eiusdem obiecti.

Ad sextum. Ad sextum negandum est antecedens. Ad probationem neganda est consequentia. Ad cuius confirmationem respondebis, tunc aliquid, iuxta eam formam loquendi quorundam autorum, esse in potentia essentiali, quando est in potentia, non solum ad operationem, sed etiam ad formam, à qua elicitur operatio tamquam à principio efficiente: non verò quando est in potentia ad formam, quæ operationem ipsam terminat, quo modo se habet species expressa ad verbum, si cum actu intelligendi conferatur.

Ad septimum. Ad septimum dicendum est, intellectionem, quæ vera sit actio, non posse distinctam perfectamque notitia cognoscit, quin terminus ea generatus cognoscatur: posse tamen confusè intelligi sine cognitione termini. Cuius rei causa est, quia cum huiusmodi actiones non dirigantur ad terminos, quorum sunt productiones, tamquam ad fines, sicut actiones transeuntæ ad suos terminos ordinantur: neque item earum termini obiecta sint, circa quæ versantur, sicut termini actionum transeuntium obiecta suo modo sunt transeuntium actionum, sed earum obiecta solum sint res, quæ per eas cognoscuntur, quas proinde, ut 2. de Anima, cap. 4. ostensum est, essentialiter respiciunt: fit, ut intelligi confusè cognitione possint per comparationem ad res, quæ per eas percipiuntur, id est, per comparationem ad sua subiecta, nulla interim habita consideratione termini: quemadmodum etiam calefactio intelligitur per comparationem ad calorem, ad quem per se ordinatur tamquam ad obiectum. Cætera, quæ de verbo dici poterant, commodius disputabuntur quæst. 34.

ARTICVLVS II.

*Vtrum processio aliqua in diuinis possit
dici generatio.*

MT examine, an processio Verbi per intellectum, quam iuxta fidem Catholicam articulo præcedente in Deo confitentiam esse ostendit, verè, ac proprie sit generatio, ac proinde verum Verbum diuinum verè,